Streektaalfunctionaris Siemon Reker:

Gronings verdwijnt niet, 't verandert alleen

De conclusie uit een recente doctoraalscriptie van de Groninger Letterenfaculteit, dat de Groninger taal aan het verdwijnen is, is volgens de Groninger streektaalfunctionaris Siemon Reker - op 1 februari is hij precies vijf jaar als zodanig in functie - niet juist. De gegevens

Van onze verslaggever Ton van der Werf

uit het onderzoek kloppen wel meent hij: er verdwijnen inderdaad woorden uit het dialect, maar dat bewijst alleen maar dat dat dialect verandert, niet dat het verdwijnt. Reker zegt dit naar aanleiding van een door hem geschreven verhaal dat binnenkort in de „Driemaandelijkse Bladen" van het Nedersaksisch Instituut van de RUG gepubliceerd wordt.

Dit verhaal, dat de weinig opwindende titel draagt „Bepaalde hoofdtelwoorden in het Gronings. Constanten en variabelen.", is gebaseerd op informatie van vijfhonderd informanten van Reker, die allemaal in het Gronings van een tot vijftien geteld hebben. De manier waarop ze dat deden werd schriftelijk vastgelegd. Uit het daaruit samengestelde overzicht blijkt hoe de Groninger taalkaart van de vijftien zelfstandig gebruikte hoofdtelwoorden eruit ziet. De manier waarop dit gebeurde is volgens de streektaalfunctionaris uniek. „De vraag

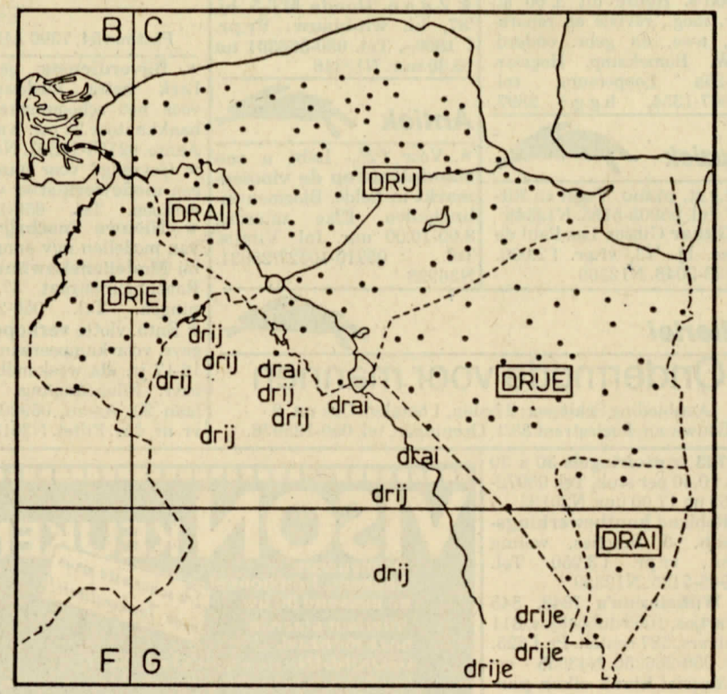

● *Dit kaartje laat zien hoe het woord 'drie' in Groningen en de Drentse grensstreek wordt uitgesproken.*

was: Wilt u tellen van een tot vijftien en dat noteren? Daar zit je dus niet bij als onderzoeker, die kan selecteren. Uit de literatuur is deze wijze van onderzoeken niet bekend. En aan de hand van de antwoorden kan ik zeggen waar de mensen vandaan komen. En tegelijk blijkt uit het onderzoek hoe het er met het „boers" voorstaat."

De meest opmerkelijke conclusie van zijn onderzoek is volgens Reker, dat het telsysteem in dat gedeelte van de provincie Groningen dat qua dialect al het dichtst bij het Nederlands stond, namelijk het zuidelijk Westerkwartier, ook het meest opschuift in de richting van het ABN, maar dat dit in de andere gebieden veel minder gebeurt. Jongeren in het Oldambt of op het Hogeland zeggen - mogelijk onder invloed van het Duitse televisie? - wél: ain, twai, drai in plaats van: ain, twij, drij, maar niet: een, twee, drie, zoals jongeren in het Westerkwartier.

In Oost-Groningen bijvoorbeeld blijkt dat de invloed van het Veenkoloniaals dialect steeds groter wordt. „Dat had ik nooit kunnen bedenken, dat blijkt gewoon uit mijn onderzoek", aldus Siemon Reker, die aangeeft dat alleen een vervolgonderzoek kan uitwijzen wat de reden van dit verschijnsel is. „Maar het probleem daarbij is: hoelang zijn mensen bereid schriftelijke vragen te beantwoorden. En voor de onderzoeker is het een enorm karwei. Je moet namelijk alles in je eentje uitzoeken."

Siemon Reker is ervan overtuigd dat het publiceren van een overzicht van de verschillende uitspraken van bijvoorbeeld de telwoorden een goed beeld geeft van de situatie van het dialect. Het kan mensen ook met elkaar in contact brengen „Groningers zeggen niet zo gauw wat, maar als je ze naar hun taal vraagt, komen ze los," aldus Reker, die enthousiast vervolgt: Dat je aan de hand van telwoorden mensen kunt lokaliseren, daar krijg je toch een kick van?"

Uit het feit dat mensen in Groningen bepaalde Groninger woorden niet (meer) kennen, kan niet de conclusie worden getrokken, dat het Gronings verdwijnt. Waar woorden verdwijnen, verdwijnt de taal nog niet. Als proef op de som legt Siemon Reker zijn gesprekspartners tien woorden uit het Nederlands woordenboek van Koenen voor. De constatering dat de meeste van die woorden bij de geënquêteerden niet bekend zijn, mag niet tot de conclusie leiden dat het Nederlands verdwijnt. „Wie die conclusie trekt, heeft nog nooit twee gelijke woordenboeken van uiteenlopende edities naast elkaar gelegd", aldus Reker. „Als het waar zou zijn dat een taal verdwijnt waar woorden verdwijnen, dan was de Nederlandse taal al lang verdwenen."

Reker vindt het jammer dat er zo weinig studie gemaakt wordt van de dialecten. Ware dat wel zo, dan zou men zien dat de taal dáár in hevige beweging is. Zo is het ook interessant te zien, dat bepaalde telwoorden in het Gronings eerder veranderen dan andere. In het Nederlands is er van veranderingen geen sprake. Sneu voor het Groninger dialect is het - aldus de streektaalfunctionaris - dat het weinig aan de theorie van de taal in het algemeen heeft bijgedragen. Terwijl het juist dingen laat zien die je in het Nederlands niet ziet.

Bijvoorbeeld: het imperatief enkelvoud van lopen: loop. In het Nederlands kun je niet zien dat dat niet gevormd wordt van 'ik loop, jij loopt, hij loopt'. In het Gronings kan dat wel want na 'ik loop' volgt daar 'doe lopst, hai lopt'.

„Het Gronings is een goudmijn, maar je moet wel alles zelf doen. Maar waar je de schop in de grond zet, vind je iets interessants", aldus Siemon Reker, die erg blij is met het voornemen een Groninger grammatica samen te stellen. Gedeputeerde Gerard Beukema heeft onlangs bekend gemaakt dat met ingang van 1 januari volgend jaar iemand vier jaar lang vrijgesteld zal worden voor de samenstelling van die Groninger grammatica. De provincie heeft er geld voor vrijgemaakt. Het wachten is nog op een (forse) bijdrage van de rijksoverheid. „Het wordt een losbladig systeem. Daardoor ontstaat het boek gaandeweg en waar fouten gemaakt zijn, kunnen die onmiddellijk hersteld worden. In die grammatica komt ook een serie kaarten, zoals ik die in mijn verhaal gebruikt heb en waarin je kunt zien waar bepaalde woorden voorkomen en hoe ze worden uitgesproken. Het wordt een gebruiksvriendelijke grammatica, die bruikbaar is voor dezelfde mensen als die mij de gegevens voor mijn onderzoek hebben geleverd. Het zal ook geen duur boekwerk worden."

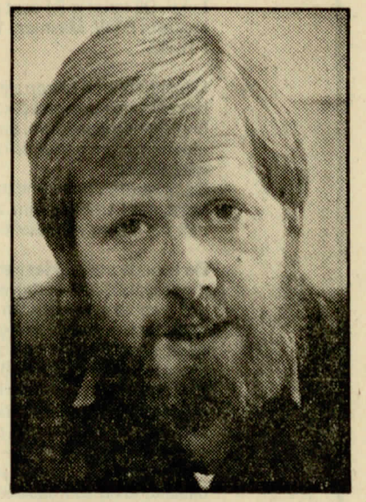

● *SIEMON REKER*

	A	A/B	B		C			
				"Delfzijl"	Oldambt	VK	WW	STAD
1	één	ain[1]	ain[1]	ain[1]	aine[1]	aine[1]	aine[1]	aine[1]
2	twee	twai[2]	twij[2]	twij[2]	twije[2]	twije[2]	twai[2]	twije[2]
3	drie	drai[3]	drij[3]	drij[3]	drije[3]	drije[3]	drai[3]	drije[3]
4	vier	vaaier[4]	vaaier[4]	vaaier[4]	vaaier[4]	vare	vaaier[4]	vère
5	vief[1]	vief	vief	vief	vieve	vieve	vieve	vieve
6	zès	zès	zès	zès	zèzze	zèzze	zèzze	zèzze
7	zeuven	zeuven	zeuven	zeuven	zeuven	zeuven	zeuven	zeuven
8	acht	aacht	aacht	aacht	aachte	aachte	aachte	aachte
9	negen	negen	negen	negen	negen	negen	negen	negen
10	tien	tien	tien	tien	tiene	tiene	tiene	tiene
11	elf	elf	elf	elf	elven	elven	elven	elven
12	twaalf	twaalf[5]	twaalf	twaalf	twaalven[5]	twaalven[4]	twaalven[5]	twaalven[4]
13	dattien[2]	dattien	dattien	dattien	dattien	dattien	dattien	dattien
14	vittien	vittien	vattien	vaitien[5]	vattien	vattien	vettien[6]	vettien
15	vicftien	vicftien	vicftien	vicftien	vicftien	vicftien	vicftien	vicftien
zich voltrekkende veranderingen in dit schema:								
	[1] vijf [2] dettien	[1] oin [2] twoi [3] droi [4] voier [5] twòlf	[1] oin [2] twai [3] drai [4] voier	[1] oin [2] twai [3] drai [4] voier [5] vottien	[1] oine [2] twèje [3] drèje [4] vaaire, vare [5] twòlven	[1] oine [2] twèje [3] drèje [4] twòlven	[1] oine [2] twije [3] drije [4] vare [5] twòlven [6] vattien	[1] oine [2] twèje [3] drèje [4] twòlven

● *Deze kaart toont de samenvatting van alle manieren waarop de hoofdtelwoorden van een tot vijftien in Groningen worden uitgesproken. A = Zuidelijk Westerkwartier; A/B - Noordelijk Westerkwartier; B = Hogeland. Onder C vallen het Oldambt, de Veenkoloniën (VK), Westerwolde (WW) en Stad.*